

I. O. Сяська

**Теорія і практика
компетентнісно-орієнтованої
екологічної освіти
майбутніх учителів
природничих дисциплін**

МОНОГРАФІЯ

УДК 378.016:[373.5.011.3-051:5]

С 99

Рецензенти:

O. Є. Антонова, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Житомирського державного університету імені Івана Франка;

H. Б. Грицай, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

O. В. Невмержицька, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 10 від 26 листопада 2020 р.)*

Сяська І. О.

С 99 Теорія і практика компетентнісно орієнтованої екологічної освіти майбутніх учителів природничих дисциплін : монографія. Рівне: О. Зень, 2020. 440 с.
ISBN 978-617-601-347-1

Книга присвячена проблемі впровадження компетентнісного підходу в систему екологічної освіти у вищій школі. Піднімаються питання концептуальних підходів екологічної освіти задля сталого розвитку. Наголошується на важливості набуття екологічної компетентності майбутніми учителями природничих дисциплін у процесі професійної підготовки. У монографії розкриваються теоретичні основи та організаційно-методичні засади екологічної підготовки майбутніх педагогів до реалізації екологічної освіти і виховання учнівської молоді.

ISBN 978-617-601-347-1

УДК 378.016:[373.5.011.3-051:5]

© Сяська І.О., 2020р.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ.....	9
1.1. Поняттєво-категоріальний апарат концепції компетентнісної освіти	9
1.2. Філософсько-культурологічні засади формування екологічної компетентності майбутніх учителів природничих дисциплін	34
1.3. Екологізація педагогічної освіти задля сталого розвитку	51
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖУВАНОЇ ПРОБЛЕМИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	67
2.1. Реалізація компетентнісного підходу у фаховій підготовці майбутніх учителів природничих дисциплін	67
2.2. Сутність, складові компоненти та функції екологічної компетентності студентів	86
2.3. Сучасний стан екологічної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін	99
РОЗДІЛ 3. ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	128
3.1. Етапи генези екологічної компетентності особистості	128
3.2. Дидактичні принципи реалізації екологічної освіти майбутніх учителів природничих дисциплін	139
РОЗДІЛ 4. КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН	168
4.1. Концепція дослідження та проектування моделі формування екологічної компетентності у процесі фахової підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін.....	168

4.2. Педагогічні умови ефективної реалізації концептуальної моделі в освітньому процесі	183
РОЗДІЛ 5. МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	215
5.1. Оновлення змісту екологічної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін	215
5.2. Formи, засоби та технології здійснення екологічної освіти майбутніх учителів природничих дисциплін у процесі фахової підготовки	251
5.3. Дослідницька діяльність студентів як передумова формування екологічної компетентності	316
ВИСНОВКИ	329
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	332
ДОДАТКИ.....	378

ПЕРЕДМОВА

Визнання провідної ролі екологічної освіти серед державницьких механізмів, спрямованих на підготовку фахівців з сформованими професійними компетенціями, відображене як у вітчизняних, так і зарубіжних державних документах та нормативних актах. Так, реалізація поставлених завдань у вищій школі здійснюється на основі Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, Закону України «Про вищу освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепції екологічної освіти. Зокрема, у Національній стратегії розвитку освіти України на 2012–2021 роки наголошується, що зміст і організація сучасної освіти недостатньо орієнтовані на формування в молоді життєвих компетентностей, а одним із важливих напрямів її розвитку є загальна екологізація вищої освіти. Екологічна освіта покликана формувати адекватне світосприйняття сучасної людини, сприяти продуктивному переосмисленню її місця в природі, виховувати почуття відповідальності за свої вчинки й дії, зокрема у сфері професійної праці. В умовах загрози екологічної кризи особливо важливим є набуття майбутніми фахівцями екологічної компетентності, тому поява концептуальних досліджень з цієї проблематики є незаперечно актуальною та своєчасною.

Екологічна освіта у закладах вищої освіти є продовженням попередніх етапів екологічної освіти й виховання (родина, дитячий садок, середня школа) та наступним, більш високим рівнем у системі неперервної багатоступеневої екологічної освіти. Таким чином, екологічна компетентність учителя як передумова реалізації неперервної екологічної освіти й виховання є актуальну проблемою у діяльності вищої школи та потребує нових підходів до її оптимального розв'язання.

Значна кількість наукових розвідок присвячена опису організації компетентнісно орієнтованої вітчизняної вищої освіти (Н. М. Бібік,

О. А. Дубасенюк, С. В. Лісової, О. І. Локшиної, Н. Г. Ничкало, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєвої та ін.).

Теоретико-методологічні засади обґрунтування принципів і підходів до побудови системи неперервної екологічної освіти в закладах освіти різних типів були закладені І. Д. Зверевим, А. Н. Захлебним, В. В. Казначеєвим, Л. Б. Лук'яновою, Р. А. Науменко, Л.М. Немець, О. В. Плахотнік, Г. П. Пустовітом, І. Т. Суравегіною, В. В. Червонецьким та ін. Одним із пріоритетних напрямів, визнаних вітчизняною й світовою педагогічною спільнотою, є екологізація змісту фахової підготовки майбутніх педагогів, зокрема майбутніх учителів природничих дисциплін, оскільки саме в їхні професійні обов'язки входить здійснення екологічної освіти й виховання підростаючого покоління.

Аналіз праць з проблеми екологічної освіти у вищій школі засвідчує підвищення уваги з боку наукової спільноти до питань формування світоглядних концептів студентської молоді в ставленні до природи. Процес становлення екологічної компетентності студентів розглядається через призму формування когнітивної складової, екологічних цінностей і мотивів поведінки в довкіллі, які детермінуються зовнішніми освітньо-виховними впливами, рівнем розвитку екологічної самосвідомості й культури особистості та її діяльністю. Формування екологічної культури й свідомості студентів закладів вищої освіти вивчали В. М. Бровдій, Т. С. Вайда, Г. Г. Глухова, М. Б. Грейда, Н. .В. Лисенко, О. П. Мітрясова, Т. С. Нінова, К. М. Ситник, С. В. Совгіра, М. В. Хроленко, М. С. Швед та ін. Вони зазначають, що джерелами становлення сучасної освітньої системи є основні сфери самовизначення особистості: людина, суспільство, природа, ноосфера. Для природничо-наукової педагогічної освіти одним із шляхів реалізації гуманістичних цілей є ознайомлення студентів з глобальними проблемами сучасного світу, які розв'язуються в єдності природничого та гуманітарного знання. Звідси постає завдання для вищої професійної педагогічної школи, що має забезпечити формування екологічної компетентності та готовності

майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації освітніх зasad сталого розвитку суспільства.

Праці щодо формування екологічної компетентності на різних етапах онтогенезу особистості присвячували О. В. Гуренкова, С. А. Жданова, Н. В. Куриленко, Я. О. Логвінова, О. Л. Пруцакова, Н. А. Пустовіт, Л. М. Титаренко, Н. О. Черновол та ін. Проте, незважаючи на окремі теоретичні напрацювання у контексті заявленої проблематики, формування екологічної компетентності майбутніх учителів природничих дисциплін не було предметом спеціального психолого-педагогічного вивчення, немає відповідної уваги до статусу екологічної компетентності у практичному оволодінні студентами комплексом професійних знань і вмінь та екологічним способом мислення. Виявляє себе й неоднозначність позицій науковців щодо понятійно-категоріального апарату досліджуваної проблеми. Загалом дослідження формування екологічної компетентності особистості в аспекті педагогічної науки вимагає уточнення процесуальної логіки її розвитку в процесі професійної підготовки майбутнього учителя природничих дисциплін.

Актуальність пропонованого дослідження визначається також широким проблемним полем як результатом виявленої в процесі аналізу психолого-педагогічних досліджень і практики екологічної підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти низки суперечностей:

- між соціальним замовленням на підготовку педагогів, здатних ефективно реалізувати принципи сталого розвитку в екологічній освіті й вихованні учнівської молоді та змістом екологічної освіти у вищій школі;
- між наявною традиційною системою підготовки учителів природничих дисциплін у закладах вищої освіти та сучасними вимогами впровадження компетентнісного підходу й формування загальних і фахових компетентностей (зокрема екологічної) майбутніх педагогів;

Наукове видання

СЯСЬКА Інна Олексіївна

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА КОМПЕТЕНТНІСНО
ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН**

Монографія

Підп. до др. 28.11.2020 р.

Формат 60x84¹/₁₆.

Папір офсетний.

Друк цифровий.

Гарнітура Times.

Обл. вид. арк. 23,0.

Ум. друк. арк. 25,4.

Тираж 300 прим.

Видавець: О. Зень

Свідоцтво РВ № 26 від 6 квітня 2004 р.

пр. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022;

тел.: 0-362-24-45-09; 0-67-36-40-727;

olegzen@ukr.net

Друк: ВРМ-ПОЛІГРАФ
вул. Буковинська, 3, м. Рівне, 33000;
0362-64-21-34